

Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень
УДК 340.132 (477)

Родзінський Назарій Ігорович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Родзинский Назарий Игоревич

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Rodzinskyi Nazarii

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА
ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ
В УКРАЇНІ**

**МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА И
ГРАЖДАНИНА В КОНТЕКСТЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ
БЕЗОПАСНОСТИ В УКРАИНЕ**

**MECHANISMS OF SECURING RIGHTS AND FREEDOMS OF
HUMAN AND CITIZEN IN THE CONTEXT OF THE ACTIVITIES OF
SECURITY BODIES IN UKRAINE**

Анотація. В статті розглянуто поняття прав і свобод людини крізь призму висвітлення сутнісної характеристики механізмів забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина. Автором проаналізована сучасна чинна нормативно-правова база на національному та міжнародному рівнях, на основі чого зроблені висновки про досконалість наведених в статті важелів гарантування, охорони і захисту прав і свобод людини та громадянина в контексті здійснення органами державної влади

правоохоронних функцій та діяльності, спрямованої на захист суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України. Також були проаналізовані основні засадничі принципи діяльності Служби безпеки України як державного органа спеціального призначення із правоохоронними функціями, їх вплив на формування, реалізацію політики у сфері захисту та охорони прав і свобод людини та громадянина. Зважаючи на підхід науковців, які висвітлюють ідеї примата людини та громадянина в сучасній правовій та соціальній державі, гарантування якісного та ефективного регулювання реалізації конституційних прав та свобод людини стало важливим аспектом нормотворчої та управлінської діяльності органів державної влади, особливо, що стосується сектору безпеки, оскільки саме дана ланка є найбільш вразливою з точки зору допущення фактів порушення прав та свобод людини з боку посадових осіб. Окрім вище викладеного в статті також було досліджено питання відповідальності за порушення гарантованих Конституцією прав і основоположних свобод людини та громадянина в контексті правоохоронної діяльності в Україні.

Ключові слова: *права і основоположні свободи людини та громадянина, механізми забезпечення прав і свобод людини та громадянина, правоохоронна діяльність, Служба безпеки України.*

Анотація. *В статье проанализировано понятие прав и свобод человека сквозь призму сущностной характеристики механизмов обеспечения прав и основоположных свобод человека и гражданина. Автором проанализирована действующая нормативно-правовая база на национальном и международном уровнях, на основе чего были сделаны выводы о совершенстве рычагов гарантирования, охраны и защиты прав и свобод человека и гражданина в контексте выполнения органами государственной власти правоохранительных функций та деятельности,*

направленной на защиту суверенитету, территориальной целостности и национальной безопасности Украины. Также были проанализированы основные принципы деятельности Службы безопасности Украины как государственного органа специального назначения с правоохрнительными функциями, а также их влияние на формирование и реализацию политики в сфере защиты и охраны прав и свобод человека и гражданина. Принимая во внимание подход ученых, в основе идей которых лежит примат человека и гражданина в современном правовом и социальном государстве, гарантирование качественного и эффективного регулирования реализация конституционных прав и свобод человека стало важным аспектом нормотворческой и управленческой деятельности органов государственной власти, особенно, что касается сектора безопасности, поскольку именно данная ланка является наиболее уязвимой с точки зрения фактов допущения нарушения прав и свобод человека со стороны должностных лиц. Помимо выше изложенного в статье также были исследованы вопросы ответственности за нарушения гарантированных Конституцией прав и основоположных свобод человека и гражданина в свете правоохрнительной деятельности в Украине.

Ключевые слова: *права и основоположные свободы человека и гражданина, механизмы обеспечения прав и свобод человека и гражданина, правоохрнительная деятельность, Служба безопасности Украины.*

Summary. *The article considers the concept of human rights and freedoms through the prism of covering the essential characteristics of mechanisms for ensuring the rights and fundamental freedoms of human and citizen. The author analyzed the current legal and regulatory framework at the national and international levels, on the basis of which were made conclusions about the perfection of existing on the perfection of the levers of guarantee, protection and protection of human and citizen's rights and freedoms in the context of the*

exercise of law enforcement functions and activities, which are aimed at the protection by the state authorities sovereignty, territorial integrity and national security in Ukraine. Also the author considered basic principles of the activity of the Security Service of Ukraine, as a state special purpose body with law enforcement functions, and their influence on the formulation and implementation of policies in the field of custody and protection of human and citizen's rights and freedoms. The scientists covered the ideas of the primacy of human and citizen in the modern law-based and social state, that's why guaranteeing a qualitative and effective regulation of the implementation of constitutional rights and freedoms are very important part of rule-making and management activities of public authorities, especially with regard to the security sector, because this link is the most vulnerable in terms of admitting the violation of rights and freedoms by officials. The article also explored the issue of liability for violations of the rights and fundamental freedoms guaranteed by the Constitution of the individual and the citizen in the context of law enforcement activities in Ukraine.

Key words: *rights and fundamental freedoms of human and citizen, mechanisms for ensuring human and citizen's rights and freedoms, law enforcement, Security Service of Ukraine.*

Постановка проблеми. З розвитком громадянського суспільства та стрімкими процесами глобалізації питання ефективного контролю за діяльністю державних інституцій в розрізі забезпечення прав і свобод людини і громадянина стає все більш гостро. Незважаючи на те, що хоча і Конституція України проголосила людину, її права та свободи – найвищою цінністю та закріпила положення, які стосуються їх гарантування, охорони та захисту, на практиці часто дані норми мають лише декларативний характер. Правоохоронна діяльність та забезпечення національної безпеки, в першу чергу, спрямована на захист інтересів громадян, охорону конституційних прав, недопущення фактів їх порушення, а у випадку

завдання шкоди цим інтересам – притягнення до відповідальності. Тому висвітлення основних аспектів механізму забезпечення прав, свобод людини та громадянина, зважаючи на реалії сьогодення, – актуальне питання, яке потребує особливої уваги з боку наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців значний внесок у висвітлення питання механізмів забезпечення прав і основоположних свобод людини та громадянина зробили О. В. Лавринович, М. Д. Савенко, О. Ф. Скакун, І. М. Сопілко, В. Я. Тацій, С. М. Шило.

Постановка завдання. Завданням даної статті є висвітлення основних питань та проблематики механізму гарантування, охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, відповідальності за порушення гарантованих та закріплених конституційних прав і свобод у світлі правоохоронної діяльності, захисту суверенітету, територіальної цілісності та забезпечення національної безпеки Службою безпеки України з точки зору теоретичних та практичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна спільнота проголосила людиноцентризм як основоположний принцип функціонування сучасної соціально-правової держави. Забезпечення якісного та ефективного правового регулювання, примат прав і свобод людини та громадянина над обов'язками сьогодні є пріоритетним напрямком реформування системи управління кожної держави.

Права і свободи – багатоаспектне та різногалузеве поняття, яке охоплює собою, по суті, взаємозв'язок людини, громадянина із суспільством, державою та правовими інститутами. Філософські вчення впродовж всього шляху формування теоретичних підвалин державності, владних та управлінських інституцій ґрунтувались на проблематиці місця людини, особистості, індивіда в системі суспільних правовідносин. Незважаючи на дискусійність питання, думки більшої частини плеяди

вчених сходились на тому, що діяльність держави, в першу чергу, повинна бути спрямована на забезпечення інтересів громадянина як однієї із структурних ланок управління та здійснення державної влади. Так, політика, згідно з Кантом, повинна бути підпорядкована моралі і праву, категоричним імперативам розуму про права і свободи особистості. «Дійсна політика, – підкреслював він, – не може робити кроки, не присягнувши попередньо моралі. Право людини повинно вважатися священним, яких зусиль це не коштувало б державній владі» [10].

Ще Г. Гроцій писав, що держава є досконалий союз вільних людей, укладений заради дотримання права і загальної користі [3]. Дана ідея червоною ниткою проходить крізь всі етапи зародження та розвитку права та держави, оскільки питання місця людини в системі суспільних відносин завжди була наріжним каменем дискусій міжнародної спільноти.

Незважаючи на те, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина є головним конституційним обов'язком держави, проте, як наголошує В. Я. Тацій, значна частина громадян України не має змоги в повному обсязі реалізувати свої права. Разом з тим, практична цінність прав і свобод людини та громадянина полягає саме в їх реальності, тобто в реалізації можливостей, які випливають зі змісту того чи іншого суб'єктивного права. Реальність прав людини має забезпечуватися цілою низкою гарантій – засобів, способів та умов, використовуючи які суб'єкт досягає безперечної реалізації своїх прав. Ці гарантії обумовлені рівнем демократії, розвитку економіки, правової культури суспільства, ступенем незалежності судової влади, обґрунтованістю встановлених законом обмежень тощо [4]. Саме завдяки концептуальним ідеям, спрямованим на пріоритетність напрямів розвитку права у сфері забезпечення прав та свобод людини, були прийняті не лише національні, але і міжнародні нормативно-правові акти, які стали узагальненням світового дискурсу забезпечити якісне та ефективне функціонування інститутів гарантування, захисту та

охорони прав людини та громадянина. Так, преамбула до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод говорить, що прийняття договору було спрямоване, насамперед, на підтвердження глибокої віри в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку- завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать [1].

Законодавство України за останні роки пройшло низку процесів модернізації та реформування з огляду на євроінтеграційні процеси, які вимагали приведення національної законодавчої системи до міжнародних стандартів, зокрема, в сфері захисту прав людини. Конституція України в ч. 2 ст. 3 зазначає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Саме ця норма стала постулатом для початку формування системи захисту, охорони та гарантування прав людини і громадянина у всіх сферах, підґрунтям для початку створення якісної системи управління, особливо в галузі виконання органами державної влади правоохоронних функцій та діяльності, спрямованої на забезпечення державної безпеки, де є найбільша кількість ризиків порушення прав людини.

Поняття механізму забезпечення прав і свобод включає в себе систему правових норм і заходів, спрямованих на захист, охорону та (у випадку порушення) відновлення гарантованого основоположним законом України та міжнародними нормативно-правовими актами каталогу прав людини і громадянина. Думки з приводу вичерпного нормативного розкриття даного поняття у наукових осередках не є однозначними. Наприклад на думку М. Д. Савенко, основу механізму захисту прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми (юридичні гарантії), а також умови і

вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян. Існує думка, що це система взаємопов'язаних конституційних норм, які закріплюють основні права та свободи громадян і встановлюють гарантії їх реалізації, а також система органів державної влади, місцевого самоврядування, інших інституцій держави, які забезпечують, охороняють і захищають основні права та свободи громадян [10]. Що стосується думки О. Ф. Скакун, то вчена відзначає, що завдання механізму соціально-юридичного забезпечення прав людини — охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної і правової культури населення [9].

На нашу думку, найбільш влучним визначенням складових системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина є підхід, який вказує на наявність наступних елементів: суб'єктний склад, діяльність якого прямо або опосередковано спрямована на забезпечення захисних та реалізуючих функцій управління в сфері гарантування, захисту та охорони прав і свобод людини, відповідний каталог прав, тобто об'єктний склад, який зумовлює виникнення відповідних правовідносин між державою та особою, зміст діяльності суб'єктів та сукупність засад, на які спирається їх діяльність, відповідальність осіб, причетних до порушення прав та інші чинники, які тим або іншим чином впливають на вище вказані елементи.

Правоохоронна діяльність та діяльність, спрямована на забезпечення безпеки держави, в першу чергу, покликана на захист та охорону інтересів суспільства та, виокремлюючи як одиницю цього суспільства - людини, громадянина. Служба безпеки України як спеціальний орган із правоохоронними функціями забезпечує нормальне функціонування держави та всіх владних інституцій, оскільки посягання, спрямовані на підірив суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки, виступає як дестабілізуючим фактором, що прямо впливає на реалізацію

прав громадян. Окрім того, з огляду на повноваження та специфіку діяльності органів безпеки, неприпустимим є факт порушення гарантованих прав учасників правовідносин незалежно від їхнього правового статусу. Дане положення також відображене в Законі України «Про національну безпеку», де законодавець чітко прописав, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій [5]. Таким чином, вкотре нормативно-правовий акт підкреслює людиноцентризм та примат прав і свобод людини та громадянина і покладає саме на правоохоронні інституції обов'язок не лише захищати права людини, але і не допускати їх порушень зі свого боку.

Як зазначалось вище, одним із важливих аспектів в сутнісній характеристиці механізму реалізації прав і свобод людини є засади діяльності правоохоронних інституцій. Так, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про Службу безпеки України» діяльність Служби безпеки України, її органів і співробітників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України. Окрім того, в ч. 1 ст. 5 цього ж Закону зазначається, що діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. В законі акцентовано увагу на неприпустимості незаконного обмеження та порушення конституційних прав та свобод і передбачений вичерпний перелік випадків, коли таке обмеження може мати місце. Так, лише у

виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України [6].

Варто зауважити, що в даний час спостерігається негативна тенденція щодо поширеності фактів порушення конституційних прав та свобод людини та громадянина в аспекті здійснення своєї діяльності органами безпеки під час затримання особи, здійснення досудового розслідування, збирання доказової бази. Так, за результатами внесених Уповноваженим Верховної Ради з прав людини актів реагування за результатами моніторингових візитів та розгляду звернень громадян про порушення їхнього права на належне поведження станом на 2018 рік органами прокуратури було розпочато досудове розслідування у 74 кримінальних провадженнях за фактами незаконних дій працівників правоохоронних органів, прокуратури, завдання тілесних ушкоджень, зловживання службовим становищем, залишення в небезпеці, в тому числі за сукупністю злочинів [7].

Варто наголосити, що інститут омбудсмена є дієвим механізмом контролю та своєчасного реагування на факти порушення прав та свобод людини. Положення Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини» вказують на те, що омбудсмен здійснює парламентський контроль за додержанням та захистом конституційних прав та свобод людини. Відповідно до ч. 2 ст. 4 вище вказаного закону Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод [8]. По своїй суті інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини покликаний бути незалежним суб'єктом здійснення нагляду та контролю за недопущенням

фактів порушення гарантованих конституційних прав та свобод людини і громадянина. Характер та природу даного суб'єкта, швидше за все, можна назвати допоміжною, з огляду на положення вище вказаного профільного закону.

Не менш важливим аспектом розгляду механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина є юридична відповідальність за порушення гарантованих Конституцією прав. Варто наголосити, що відповідальність існує лише в тісному взаємозв'язку із правопорушенням, яке обов'язково повинно бути спрямованим на охоронювані інтереси суспільства, особи та держави, і, як наслідок, наносити їм шкоду. Відповідно, для того, щоб стало можливим притягнення винного до відповідальності потрібно, в першу чергу, встановити наявність протиправного діяння та причинного зв'язку між діями чи бездіяльністю та наслідками, які виникли. Частина 2 ст. 61 Конституції України закріпила положення, яке вказує на індивідуалізацію юридичної відповідальності [2]. Відповідно, негативний вплив держави на правопорушника повинен спрямовуватись персоніфіковано і мати конкретний характер. В розрізі діяльності органів безпеки законодавець прописав норми, які стосуються притягнення до відповідальності осіб, дії яких завдають шкоди конституційним правам та свободам людини і громадянина. Так, згідно ч. 2 та 3 ст. 5 Закону України «Про Службу безпеки України» неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством. Орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди, притягнення винних до відповідальності [6]. Варто вказати, що за порушення особа може бути притягнута до кримінальної, цивільної або адміністративної відповідальності відповідно

до положень чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на ратифікацію яких було надано Верховною Радою України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи вище викладене, нами були зроблені наступні висновки із даного дослідження. Системний аналіз наукових праць та нормативно-правових актів дає змогу виокремити визначення механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина як поліфункціональну та багатоаспектну систему інституцій, засадничих принципів та положень, спрямованих на реалізацію, закріплених в звичаєвих нормах, національному законодавстві та міжнародних нормативно-правових актах прав та свобод людини і громадянина, порушення або звуження змісту яких тягне настання відповідальності, передбаченої законодавством. Діяльність Служби безпеки України в сфері захисту та охорони прав людини, недопущення фактів їх порушення та мінімізації негативних наслідків від таких дій або бездіяльності потребує коригування та модернізації, зважаючи на міжнародні стандарти, оскільки зважаючи на наявність порушень прав і свобод людини та громадянина та фактів початку досудових розслідувань з цього приводу, не можна говорити про відповідність всім критеріям, які ставляться перед органами безпеки суспільством та міжнародною спільнотою.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у компаративному аналізі вітчизняних механізмів гарантування, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина із зарубіжним досвідом.

Література

1. Конвенція про захист прав і основоположних свобод: Міжнародний документ. Конвенція від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.03.2020).

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Литвиненко І. Л. Генезис прав людини в історії політико-правової думки світу та України // Вісник Хмельницького інституту управління та права: збірник наукових доповідей. Хмельницький, 2004. URL: http://www.univer.km.ua/statti/lytvynenko_i.l._henezys_prav_lyudyny_v_i_storiyi_polityko-pravovoyi_dumky_svitu_ta_ukrayiny.pdf.
4. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина, їх сутність (теоретичне узагальнення) // Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: збірник наукових доповідей. Харків, 2016. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/52>.
5. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 15.03.2020).
6. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 15.03.2020).
7. Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2018 рік: щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf> (дата звернення: 15.03.2020).
8. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2020).
9. Сопілко І. М. Суб'єктний аналіз механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина // Юридичний вісник: збірник наукових

доповідей. Київ, 2011. URL:
<http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/6687/7463>.

10. Шило С. М. Механізм захисту прав і свобод людини і громадянина як гарантія забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ // Науковий вісник Ужгородського національного університету: збірник наукових доповідей. Ужгород, 2013. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16582/1/%D0%9C%D0%95%D0%A5%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%9C%20%D0%97%D0%90%D0%A5%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%A3%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%20%D0%86%20%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94.pdf>.

References

1. Konvencija pro zakhyst prav i osnovopolozhnykh svobod: Mizhnarodnyj dokument. Konvencija vid 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
2. Konstytucija Ukrajiny: Zakon Ukrajiny vid 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
3. Lytvynenko I. L. Ghenezys prav ljudyny v istoriji polityko-pravovoji dumky svitu ta Ukrajiny // Visnyk Khmeljnyckogho instytutu upravlinnja ta prava: zbirnyk naukovykh dopovidej. URL: http://www.univer.km.ua/statti/lytvynenko_i.l._henezys_prav_lyudyny_v_i_storiyi_polityko-pravovoyi_dumky_svitu_ta_ukrajiny.pdf
4. Maghnovs'kyj I. J. Gharantiji prav i svobod ljudyny ta ghromadjanyna, jikh sutnistj (teoretychne uzagaljennja) // Nacionaljni ta mizhnarodni

- mekhanizmy zakhystu prav ljudyny: zbirnyk naukovykh dopovidej. Kharkiv, 2016. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/52/>
5. Pro nacionaljnu bezpeku: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 # 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
  6. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 # 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
  7. Pro stan doderzhannja ta zakhystu prav i svobod ljudyny i ghromadjanyna v Ukraini za 2018 rik: shhorichna dopovidj Upovnovazhenogho Verkhovnoji Rady Ukrainy z prav ljudyny. URL: <http://www.univ.kiev.ua/content/upload/2019/-697223196.pdf> (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
  8. Pro Upovnovazhenogho Verkhovnoji Rady z prav ljudyny vid 23.12.1997 # 776/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 15 March 2020) (In Ukrainian).
  9. Sopilko I. M. Sub'jektnyj analiz mekhanizmu zabezpechennja prav i svobod ljudyny i ghromadjanyna. Jurydychnyj visnyk: zbirnyk naukovykh dopovidej, 2011. URL: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/6687/7463>.
  10. Shylo S. M. Mekhanizm zakhystu prav i svobod ljudyny i ghromadjanyna jak gharantija zabezpechennja zakonnosti ta dyscypliny v dijaljnosti orghaniv vnutrishnikh sprav // Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionaljnogho universytetu: zbirnyk naukovykh dopovidej. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16582/1/%D0%9C%D0%95%D0%A5%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0%9C%20%D0%97%D0%90%D0%A5%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%A3%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%20%D0%86%20%D0%A1%D0%92%D0%9E%D0%91%D0%9E%D0%94.pdf>.

